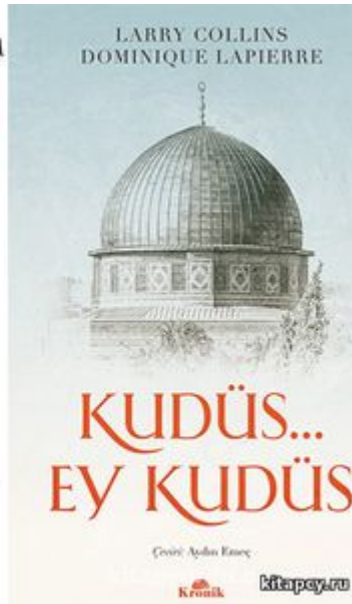

Kimiñ penjiresi?

Category: Kitapcy, Maliýe we ykdysadyýet

написано kitapcy | 26 январа, 2025

Kimiñ penjiresi? KIMIÑ PENJIRESI?

Taryhy çekiç ýazýarmy ýa gürzi?

Taryhy ezilenleriň, garamaýaklaryň, zähmetkeş güýçleriň ýazmaýandyg-a hak.

Ýurdumyzda bilmek, öwrenmek üçin diňe agyz dalaşylýar, gep sanaşylýar. Kim has gepe çeper bolsa, şonuň sözüne ynanylýar! Hakykatyň däl, duýguçyl kabul etmäniň (восприятие) agalyk sürýän döwründen geçýäris: Rowaýatçy taryh!

Soňky günlerde «palestinalylar ýer satdy-satmady» çekişmesi bar. Emma nämüçindir hiç kimse «Tanzimat» döwrüniň jedelli meselesi – 1858-nji ýylda çykarylan «Ýer hakyndaky kanunnamasyndan» söz açanok?

Geliň, elmydama gözden sypdyrylýan taryhy faktlar bilen ýüzleşeliň...

Modern kapitalizmiň düýbünü tutujy Adam Smit 1776-njy ýylda şeýle analiz berdi:

«Osmanlyda söwda kese ýerli söwdagärleriň peýdasyna deňsiz-taýsyz esasda ösýär, bu ýagdaý onuň diňe özüne zyýan eder...»

Şeýle kesgitlemäni diňe Adam Smit berenok, Marksdan Engelse çenli köp sanly akyldar şol pikiri paýlaşdy:

«Osmanly – daş-töweregindäki ýyrtyjylara ýakymly ys saçýan karbongidratly öli atdan başga zat däl».

DAVETLİSİNİZ
YOU ARE INVITED

100
MİLLİ MÜCADELE'NİN YÜZÜNCÜ YILI

Anatomy of a Lie: Did Palestinians Sell Their Land?

Bir Yalanın Anatomisi: Filistinliler Topraklarını Sattı Mı?

PANEL 6

KASIM NOVEMBER
PAZARTESİ MONDAY
14:00 am
2023

MODERATÖR

Prof. Dr. İbrahim ÖZCOŞAR

Oğuzhan ŞENER

19. Yüzyılda Filistin'de Yahudi
Nüfusunun Gelişimi ve Toprak
Mülkiyeti Sorunu

Zeynep KILIÇ

1876-1909 Yılları Arasında
Yahudi Yerleşimlerine Karşı
II. Abdülhamid'in Direnci

Muhammed İzzettin YETİM

II. Meşrutiyet Döneminde İttihat
Terakki ve Yahudi Yerleşimleri

Merve KILIÇ

Manda Döneminden İsrail Devletine:
Filistin Topraklarının Mülkiyet Durumu

Merve GÜNLÜOĞLU

1948'den Günümüze Yahudi
Yerleşimlerinin Felsefesi

KUDÜS VE FİLİSTİN
ÇALIŞMALARI UYGULAMA
VE ARAŞTIRMA MERKEZİ

MARDİN
ÜNİVERSİTESİ

AHLAK
BİLGİ
ÜRETİM

MAÜ KAMPUS
Merkezi Derslik Kültür Merkezi
1 Nolu Salon
Central Classroom Cultural Center
Hall No. 1

kitapcy.ru

* * *

Ýewropalylyaryň osmanly söwdasynda agalyk sürüp başlamagynyň iki düýpli sebäbi bar:

- Senagat rewolýusiýasy bilen ykdysady taýdan öňegidişlikde Osmanlydan atgaýtarym öňe geçmegi;
- Ýewropaly söwdagärlere artykmaç hukuklar, ýeňillikler we olaryň peýdasyna dowamly üýtgeşmeler girizilip durlan kapitulyasiýalar...

Ýerli söwdagärleriň, milli kapitalyň nädip ýok edilendigine iki mysal bereýin:

Ýewropaly söwdagärler import önümleri üçin 3% gümrük pajyny

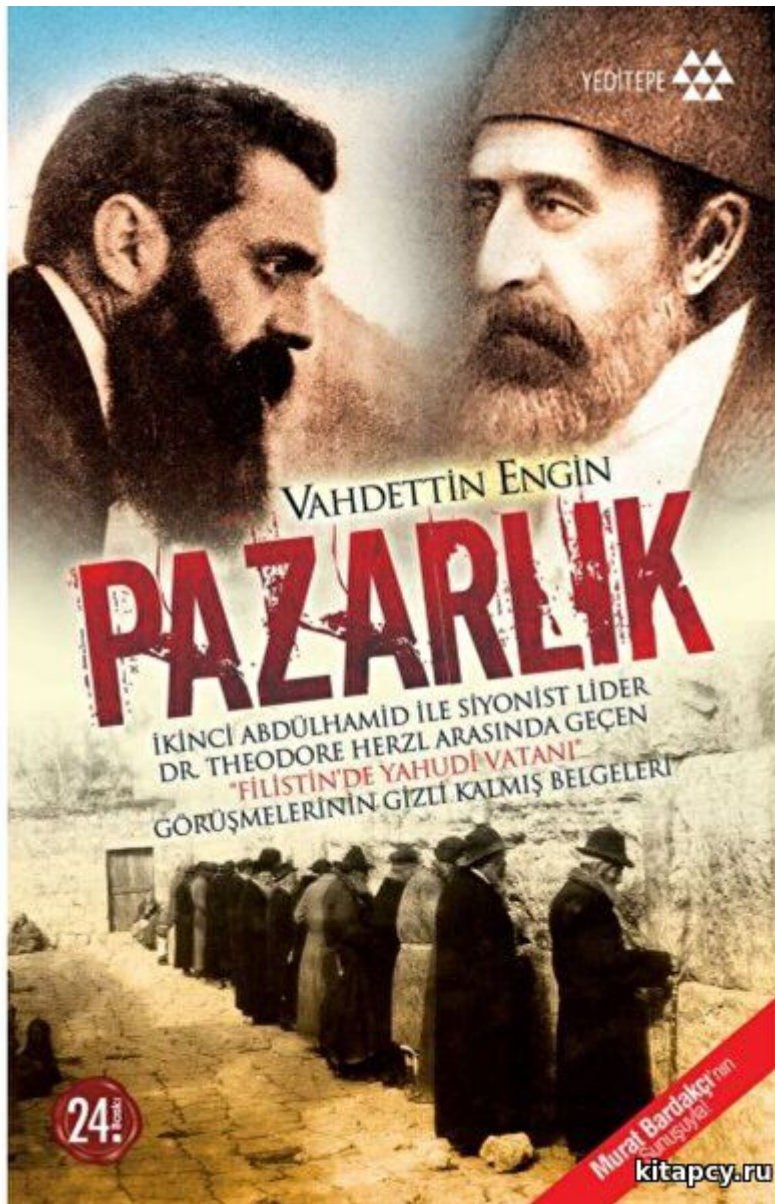
tölese, ýerli söwdagärler 7-10% paç töleýärdi. Özem başga ýerden getirilen harytlar üçin diňe bir gezekde paç alynýan bolsa, ýerli harytlar her gümrük nokadyndan geçende telim gezek paç tölemeli bolýardy!

(«Bir ýurt özüne nädip beýle ýamanlygy edip bilýärkä?» diýmäň, nijeme ýyl geçenden soň Türkiýäniň birtaraply Ýewropa Gümrük bileleşigine girmeginiň şundan hiç hili tapawudy ýok!)

Diňe paýtagt Stambul däl, Kair, Şam, Bagdat, Beýrut ýaly Osmanlynyň arap şäherleri-de import önümlere gark edildi. Zawod önümçiligine garşy bäs edip bilmedik el önümçiliginde işleýän ýerli telekeçiler bankrota batdy. (Mysal üçin, diňe 1840-1850-nji ýyllarda Angliýadan import edilen harytlar üç esse artdy, şondan soňam artdy).

Import harytlaryň artmagy netijesinde ýerli önümçiligiň peselmegi yzly-yzyna edilen daşarky bergä-de sebäp boldy. Wagtyň geçmegi bilen Osmanly girdejileriniň 60-70%-ni daşarky bergilerine geçirdi. Ýewropalylar bizden aljak pullary üçin ikinji maliýe ministrligini («Duýunu Umumiýe») gurdular. (“Çökertme” ýaly aýdymlar nirden dörändir öýdýärsiňiz?)

Osmanly çökdügisaýy, ýewropaly kapitalistler bank, demirýol, port, magdan kânlerini, ýer satyn alma ýaly ýeňillikleri edinmegi artdyrdylar...

* * *

Import garaşlylyk...

Dowamly artýan daşarky bergiler (maliýe bendiligi)...

Elden giderilen ýerler...

Munuň agyr ykdysady ýüki osmanly zähmetkeşleriniň arkasyna ýüklendi. «Tanzimat»-«Gülhana» «modernizmi» ýalany bilen täze ykdysady üýtgeşmeler üçin birgiden kanunlar çykarylady.

Ine... sözde hususy eýeçiligiň güýje girizilmegi üçin 1858-nji ýylda çykarylan «Ýer hakyndaky kanunnamasynyňam» düýp maksady ýeri paja baglamakdy! Jikme-jikliklere girip durjak däl, daýhan görgüli paç tölemejek bolup ýeri galp atlar bilen hasaba aldyrdy. Şeýdibem satmaga mejbur boldy:

Ýewropalylar ilki başda Osmanlynyň ekerançylyk önümlerini ele salmak üçin 1868-nji ýylda özlerine ýer satmagy

kanunlaşdyrýan kanuny çykartdy: «Istimlak nyzamnamasy»!

(Istimlak – hususy eýeçilige degişli gozgalmaýan emlägiň döwletiň ýa-da başga bir ýuridiki tarapyň eýeçiligine geçirilmegi -t.b.) Bu kanun arkaly jöhitler on ýylyň dowamynda kyrk müň gektar ýer satyn aldy. Otuz üç koloniýa (posýolok) guruldy. (Diňe şol sebitden däl, meselem, Izmiriň ýerleriniňem üçden birini eýelediler!)

«Ýer satypdyr» diýip, palestini daýhanyny kemsitjek bolmagyň ýa-da «satmandyr» diýip, gahrymanlaşdyrjak bolmagyň hiç hili manysy ýok. Ilki şol geçen döwrüň içinde agyrlaşdyrylan we halka salynan agyr salgytlary bilmeli. Kapitalizmiň imperialistik stadiýa nädip gelendigine osmanly toptaklary iň gowy mysal.

Ykdysady-syýasy analizleri öz içine almaýan taryh ýalňys taryhdyr. Munuň üçin taryha agalyk ediji synpyň däl-de, zähmetkeş halkyň «penjiresinden» seretmeli...

Soner ÝALÇYN.

«SÖZCÜ» gazeti, 12.12.2023 ý. Maliýe we ykdysadyýet